

Fizionomija se odnosi na staru umjetnost (koju ponovo obnavlja švicarski mistik Johann Lavater u 18. stoljeću), po kojoj vidljive crte postaju indeks unutrašnjeg karaktera. Ona se zasniva i vidi jedinstvo u kozmosu. U gornjem citatu koji se nastavlja sugerira se da se znanje, sloboda i jedinka mogu razaznati u apstraktnoj umjetnosti isto kao i u figurativnoj. Što se dogodilo s autonomnošću oblika? Fizionomija je predmet rasprave sjajnog teksta o Cézannovim oblicima poput jabuke i grudci gdje Schapiro nalazi »implicitno ljudsko prisustvo« i »nagovjestaj novog načina života«. Još jasnije izjave nalazimo u eseju o Van Goghu: »Sama ličnost je predmet« — predmet koji je Van Gogh i želio naslikati. Sva umjetnost, za Schapira, oslikava karakter i temperament umjetnika pri poslu. »Subjektivno postaje opipljivo«, piše on u članku »Humanost apstraktna umjetnosti«. Mislim da bi bilo bolje da se zalagao za apstraktnu umjetnost zadržavajući se na vizuelnom, na dorađenim oblicima, a da je nije objašnjavao zalazeći na skilski teren subjektivnog. Ali, semantički vakuum može snažno djelovati na jalki intelekt.

U ovoj knjizi punoj neočekivanih usporedbi interesantna je usporedba Bonnardove slike *Pogled s prozora* (1895) s Mondrianovom slikom *Kompozicija* (1932—42). Bonnardova slika predstavlja patem u osnovi pravolinijskih oblika poluskruivenih u okviru prozora, zgrada, krovova, cijevi, dimnjaka i prozora na suprotnom zidu. Moglo bi se reći da slika predstavlja cijeli Pariz, oblik i šarm modernog grada ogledavajući se izbliza preko dvorišta. Isto tako mogu se vidjeti čisti formalni elementi kompozicije u mekolikoj jakih poteza povučenih preko ravne površine. Na Mondrianovoj slici su slični potezi, ali sami za sebe, besprijetkono naslikani, koji implicitno ukazuju na veću zamišljenju plohu u koju su smješteni.

Sigurno bi se mnogi ljudi složili da u poređenju s Bonnardovom litografijom Mondrianova slika izgleda prazna. On slika jednu armaturu nosača i stupova koji po izgledu podsjećaju na željezne okvire koje povremeno vidimo na konstrukciji visokih zgrada prije nego što su dovršene. Mondrian je prešao faze figurativnih stilova prije nego što je došao do geometrijskog načina slikanja po kojemu je poznat. On je postepeno i sistematički pojednostavljivao kompleksnost svoje vizije dok nije objektivni svijet reducirao u čisti dijagram. Stoga njegove kompozicije u posljednjoj fazi daju utisak vizuelnog kratkog spoja, tj. one nam daju odgovor prije nego što smo niješili ili shvatili estetski problem. Pošto on slika svijet toliko shematski jednostavno, jedina Mondrianova tajanstvenost je praznina i »izvjesni odnos

formi«. U slučaju *Kompozicije*, kako Schapiro naglašava, Mondrian je (1935. obnovio original dodajući dvije horizontalne linije i dvije mrlje boje, ali utisak ostaje isti, čisti kostur jednog dizajna.

Mislim da Bonnardova slika pruža više zadovoljstva zbog starog principa »la difficulté vaincue«, zadovoljstvo koje dobijemo vlastitim naporom znači više nego zadovoljstvo koje je direktno prikazano i primljeno. Ovaj princip isto toliko važi za umjetnost i duh koliko za fizičke želje i ljubav. Ponovo oblačiti apstraktno slikarstvo (što mislim da mnogi gledaoci i rade, unoseći u njega naše asocijacije, ima mnogo čari, ali na kraju pruža manje zadovoljstva (koje je sasvim subjektivno i stoga usamljeno) nego razotkrivati oblike svijeta prirode i u njima nalaziti implicitnu ljepotu forme. Mondrian je naš Piranesi u obratnom smislu.

Složio bih se sa Schapiroom da postoji vrlo jak reciprocitet, pa čak i kontinuitet, između ove dvije estetske aktivnosti. Da li su sloboda, integritet jedinice i modernitet povezani više s jednom ili drugom aktivnošću? Ozbiljno sumnjam i smetaju me dijelovi ove knjige u kojima Schapiro tvrdi da je apstraktna umjetnost superiornija. Na drugim mjestima njegovo viđenje stvari je razumnije.

Ipak, možemo se samo diviti Schapirovoj naklonosti da piše i zagovara umjetnost svojeg vremena. On je jedina sveučilišna figura koja se, uz Clementa Greenberga i pokojnog Harolda Rosenberga, pojavila na američkoj sceni za posljednjih četredeset godina. Pišući po časopisima ovi su ljudi pravili kampanju u korist nove izvorne umjetnosti koja je ubrzo dobila naziv apstraktni impresionizam. Ovaj kolumbijski profesor pisao je o novoj umjetnosti sa žanom i naklonošću kao i prethodna dvojica, a sam nije ulazio u sukobe kakve su oni imali. Solidnost njegova rada na ranijim umjetničkim periodima i razumljivane kompleksnosti slikarstva 19. stoljeća njegovoj riječi pridaju težinu koju druga dvojica nemaju. Da bi pokazao značenje koje umjetnost posjeduje u modernom svijetu, Schapiro se poslužio i posvijesću umjetnosti, psihoanalizom i marksističkom društvenom kritikom da postigne svoj cilj.

Ova knjiga je izvor inspiracije. Ona pokazuje što je postigao jedan snažan um, a uz to predstavlja i galeriju slika i biblioteku.

S engleskog prevela: Dunja Tihomirović

* Povodom knjige: Meyer Schapiro, *Moderna umjetnost: 19. 20. stoljeće, Braziller, 1979.*

pesma gušterove dece

slobodan radošević

Naša se tajna krije u ustima Ate vladarke lukova napetih na vetru dok u očajanju jašući na bivolima ve kovima otkrivamo tajne Neba i Me seca jer naše su vode gorke O Ru na spasioče mrtvih žaba i sabla sne vatre zmijskih koža na vetru solju posutih mandarina i vilica prasadi i divljeg jezika orlova očekujući tebe spavamo mi kameno rescu sluge i otpadnici volje ni šta ne čineći obilujemo topli vetar čovekonoša mi što jašemo koze i magariad besni ledonoše iz tame i snegova što izranjaš čineći žene bremenitim O Runa ja rče svetle kože ogrni more iza sebe u školjkama osvani suv i raščerečen u ribljoj hrani i rado sti zbog potopljenog blaga i nas ludaka u vatri nevinih Loa na obali gde načinjeni od blata plaćemo želeći dan da izraste iz bare dok ona odlazi okrećući nam leđa i koru drveta ostavljajući svojim sinovima i kćerima u zubima zver skih lastavica i roda obale od slo novace i ribljih repova u vazdu

hu otrova željnih očiju što rastu ispod svakog stabla istrunulih od vrelog hleba iz usta iz usta dovlačimo nebeske horde i očajnički držimo pseto za gubicu vezano o beli očajnik i zmijsko klupko lepih reči i izraza na šeg zaognutog prijatelja lampi kada smo voleli pticu u krilu ode rani do gole kože i nigde nikog ni davala nismo skuvali u loncu na prvenstvu škole O Maldororu ukleti nosioče jaja i plesnivih baba ma jmunski osnivaču prokletih kuća i gline među prstima svetih krokodila u boju zamočenih ruku bez dece i ikog jašući na ovcama i mladim krastavcima u jesen na poljima otkopavajući veštice i голу caricu s kamenom i bez kamena obuzet izmetom vladara i plena majmuna gde dajući parenje veprova ispred M kombinih koliba od blata gde su sinovi derali ubijenog leoparda i pili krv Klik Patrika irskog Je vrejina u zanosu kabale i ostalih rođaka sivog neandertalca posutog perjem i nosorogovim jajima u su ton ispod kože gde mu izviru otrovni potoci o kamen obešeni i ispljuvani govornici u letnji dan kiše satrapove i mrtvog vojnika u zoru rosa se sliva sa ulovljenih mačaka i štakori odlaze leteći na trag u grad gde željni iščekujemo kišu i bogove samanida O kamenje toplo kamenje šta donosiš gubavci ma i presvetloj deci ratnika u sja ju što opasuju vatre i ostalo oče kujući suton na zelenim listovima tropskih biljaka u raskošnim odajama onih koji kriju tajnu postanka stada i preliveći blatom čekaju

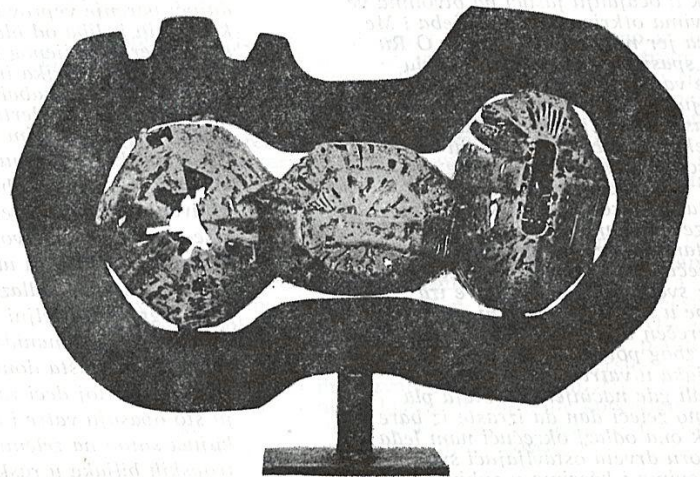
svoje ljubavnice hrabri i gotovi na smrti s ustima od šanka do šanka i jezika tajnih zapisa onih što jedu meso i spavaju na oderanim mačkama očekujući snove morskikh skitnica prepuni krvi na čistim dlanovima u podne kada se izleže vaju na suncu i glavama ulovlje njih ptica radosni zbog nestanka ribara i ostale braće u golju vo di amajlija ispod šakalovih mada u radosti lepih vrtlara u šatoru poslednjeg beduina okamenjeni pro rok peva prvu pesmu nakon olujnih oblaka i neželjene dece u majkama pustinjaka koji su ovde u bespuću gde se gore živi bez pesme la budova dok žurno koračamo onima od kojih spas očekujemo na nebu i na zemlji u odsutnosti penjemo se i plaču davljenici ne sećajući se snova O demoni gde ste da ih odvedete viču za nama koji smo ovde i nekad kad sve planine behu zelene oni su odlazili u mekim kovčezima plašeći jadnike u gudurama prepu nim gušterove dece i mirisavih šišarki paleći šume O Ketura ti koji dočekuješ na vratima pakla izmrvio si zvezde u vodenici i nahranio narod sazvežđa Gibona i plave koze nisu se složile sa magom lutaka u golemom rasponu koraka i plemeni tih otpadaka suvih trava bolesnih glavara iz prvih kuća koji na šim krovovima pale vatre i lomače prožduru krošnje velikih šuma u brdima gde je sve čisto gde nema tužnih zečeva i plača dobrih očeva umrljanih krvlju u očajničkom bekstvu vukova i jagnječih koža zelenih

ušiju u mirisu sabraće i Velikih kola vodolije satova sunčanih i grobova u pesku ispod dečjih crteža dok očekujemo tebe koji ne dolaziš znojav i crn s neba prepun lizanja istog da na ne našavši radosti u lutanju odlaze divlje svinje u rovove kidajući oblake na ono što je ostalo mislimo i ne želimo dan kada će ih uhvatiti našu vlasti tu braću O krvožedni nađi nji hove rane ogrezele u šceru i crnoj magiji u duhovima nilskih konja i ezrotskog jezika na pa dinama jezera i u pećinama gde obitavaju konji i oni koji ih ne razumeju u povratku s Istoka na Zapad gde konji ste nju i vrte se u krug kao sove na vetru balzamovom kada smo te čekali Kenigata čeljusti snova u odsustvu đavo lovom vladanju ljudi i jedan leptir obešen ne znajući zašto bi morao upravo tamo stići na vreme demonskog sabata od šlju kinog gnezda do potpuno tačnih sta bljika rogoza mi nikada nećemo uhvatiti pero ledene ptice i dati ga onome koji voli Ur i Or tajne reči majmuna i onih koji to nisu u dalekim snovima Rotonde ispeče ni smo živi na trbuhu jedne babe u praskozorje na brzim pticama i jedrima od kojotove kože dok smo te čekali s druge strane neba i svetili se Velikom onome koji čini zle izrasline na ledima naložnica i dlakama muva u ponoć kad plaču slepi miševi i svilene bube u hramovima gde se ne šetaju i ne govore plodovi mangoa obešeni o dlake stabala s gljivama na dnu jezera prekrivenog prašinom i ka menjem jarebica skrivenih u njego vom koplju pored bedra lepoticice čijim stopama prolaze mravi prava veći od mirisa njenog med i hrane čiji Solomona a mi smo jeli pepeo i čista je bila zemlja rastrgnute dece posuta kukuruzom bez zmajeva na putu bez balege u očima oni su čekali da im se vrati zaogrnut u sivu prašinu rastegnuti i prav pod konjima od kojih nas deli samo korak nas koji nema mo toplotu mužjakovih stopala u praskozorje otkrivenih nogu čekaju žene hleba i vode umrljanih plodova i sjajnog krzna na rameni ma onih kojih nema već vekovima u suton što zalaze po pećinama kradu čiji seme i što će im se noć osvetiti jednog dana pravo u noćima sve taca i dobrih lubenica naših u jezerima što su bacane sa zlatnim maskama na licu onih koji ne žele da dođu umotani u listove marihuane i petlova zgaženih i spremnih na predaju tami koje smo se nagu tati u hramovima u prašini očekujući predskazanje uplašeni i ožbna ženi ispod kore i nojevih jaja u snegovima Kilimandžara u pustim savanama leže jedni do drugih i plaču opaljeni suncem s ra sutim bubnjevima i teretom pod jezikom nikada oni neće uhvatiti nas na ledima mamuta i beskorisnih zmija a to nikada sunce neće učiniti i spržiti ih u rupi velikih guštera koje oni love i povraćaju posle jela ali školjke su dobre i mi se obiluzujemo prihvatamo patnju i pevamo Salamandru u mutnim rekama prepunim duhova koji se hvataju u mreže i jedu ribu u bosim nogama trkača i neosedlanih konja skrivenih u vreće šamana i divljih kukavica u obruču vatre preskočeni zbog nečega na vetru i travama kada niko neće saznati da su ukrali otrovan prsten i propevali u njihovim selima od naboja putevima istrunulih

galija u grmlju bez oblaka slame pod glavama kada ih se svi boje i lažu o dobroj žetvi srebrnih ključeva opasnih svetiljki i dragih kamenova prljave kose na ratišti ma izmuzenih krava u njihovu čast belo okrečenih zidova zvonare koja je čista i nevinna pala u njihove ruke a oni su se smejali i dozivali decu u veoma lošem stanju iza plotova tople zemlje i obolelih svetonazora plave i zelene boje koja nema niti jedno oko ali on ih sasvim dobro poznaje u leplji voj kućici puža na zalasku ispod svirala koje su mu izbušene na dva tri dela ledenog okeana gde oni lete u čarobnim papučama i love tvorove i mužjake glista na belom pergamentu bez okruglog crvenog otvora koga su skivali u krvi slepih miševa u ženskom loncu i pi li po tri zato što je tako napisano u tanjirima i lopaticama jelena va koje treba goniti na kraj plesa tannih oblaka koji otkrivaju u otisku mačeva na kojima lete nepoznati gospodari lopovi i morski prsti opremljeni svakojakim čudesima na ših okoštalih saveznika o čijoj su dbini još uvek svi sve nisu saznali onoga jutra kada su se iskrcali na nju što je duboko zakopana pevajući pametne pesme dozivala jastrebove i žaličemo što su ostali ne otkriveni u raju gde nema ni zele nih bobica rasprsnutih u oku kamila i dragih stvorenja što su nam se izgubila na mračnome putu želeći da još jednom ugledaju leđa ludih riba nestajući u žalosti za stvaracem životinja na čistome suncu lažući osušenu glavu iščekujući čistu planinu iznad nas u belom pokrivaču poglavice što je palio bolesnu decu i nosio veliki teret naših snova o njima prekrivenim u crne brade koje su našli porupama demonskih osvajača naših sa

visine bačenih žena koje se usrdno mole da im sačuvamo krila u gustim oblacima nad gradom u pustinji mole se redovnici i vršite glodari zahvaćeni strahom od naših vatri koje peku snažne knjige i životi nje lovaca na ljude o kojima smo znali i ranije preduhitivši kli zave potoke u oblom kamenju i opakom piću od čijeg udarca otpadaju vilice robova i žalost ih obuzima kada se nađu u poljima vedrim po sle kiše u tragovima nepoznatih znakova ispisanih na dlانovima i bačenim u ponor velikog oćevica kome smo našli grob u lavljoj lobanji prepunoj malih životinja koje su znale o svemu i svačemu da nas plaše u kutijicu za tvorenog duha i prapočetke dok smo željno očekivali da se pojave iza prve vatre nošeni vetrom u sakrivenom bivolu koga smo na smrt uplašili gađajući ga kopljima i pijuci mu krv naših žena koje smo namazali blatom i nebeskim semenjem veliki kao planine vodopada vodili smo starce i ubijali ih ka menom i hlebom u ogromnoj rosi u suvim kostima onih koje smo pobedili crtajući po zidovima pećina i utroba koje ne znaju da nas nose nas koji tražimo tajnu zalaska i izlaska Ate vladarke naših očiju o kojima sanjamo i jedemo žabe ošamućeni njihovim otrovom i strelama koje probijaju zlo kamenje u pesku što ga razvejavamo ljubeći njih i oni nas u spasu gde nema dolaska velike mame u kornjačinom oklopu skriveni od oluje bajaju konjsku balegu noseći je u nozdrvama obešenim kao na početku dok su u sjaju pečata i zapisa urlali osvajači terajući demone i strugali naše kosti koje su pili u vinu očekujući zdrav porod o gromnih oćnjaka izlizanih od mesa u nepravednoj borbi između nas i njih

Prema Elifasu Leviju, kalvinistički pastor crkve Sv. Petra u Cirihi Johan Kaspar Lavater prizivao je duhove u krugu koji je negovao obamrlost (katelepsiju) pomoću harmonike i eksperimentisao s automatskim pisanjem, koje je izvodio medijum prividno pod nadzorom jednog duha ..... Johan Kaspar Lavater umro je 1801, najverovatnije onakok kako umire većina ljudi ..... Šta je s njim bilo posle niko ne zna, mada su nakon njegove smrti mnogi zavidni opsenari i magi pravili lutke od ilovače, krpa i voska, probadali ih, komadali i spaljivali. Narod je verovalio da je žrtva mnogo propatila .....

Jovan Kratochvil, skulptura